

פרשת השבוע על פי אור החיים הקדוש

לע"נ הורי ר' אליהו בן בת שבע ז"ל

לאה אירן בת טאוס ז"ל

פרשת ויצא

1. א. תולק אליו ג' טעם אומר

יב. ויחלום והנה וגו'. טעם אומר והנה להיות שאין החלום מוחלט בכחינת הצדק כי חלומות שוא הם (וכריה י כ), גם שעל כל פנים יהיה בהם תכין (ברכות נה.)² כי הם במראה השעמום, לזה אמר והנה פירושו כי הדברים כלא שעמום ודמיונות, אלא כל דבר נגלה אצלו ומבואר כיום יאיר, ואין זה דומה לשאר החלומות שרואה דבר ואינו מוחלט באייתו מה¹⁰ שהוא רואה, ולזה תמצא שדקדק לומר בכל פרט ופרט מהנגלה אליו בחלום "והנה", גבי ראית הסולם אמר והנה סולם, גבי ראית המלאכים אמר והנה מלאכי וגו', גבי גילוי שכינה אמר והנה ה', הכוונה בזה כי היתה נבואה ממש:

2. האדם מוכנה לעינה

יג. והנה ה' נצב עליו. ירמוז גם על יעקב, על דרך אומרם ז"ל (ב"ר מו ה) האבות הם מרכבה לשכינה, ולהיות שהוא רגל רביעי יאמר בדיוק נצב עליו יותר מעל אברהם ויצחק, כי הוא עיקר העמדת הכסא:

3

ג. רבים מקשים הרי יעקב רגל ג'. ושמתיו כמה שמצאתי בזהוה רחי (רמח): ואבהן היך יקומן עד ריחי דוד מלכא עיי"ש. ועיין בילקוט ואובני ריש פרשת חיי באריכות שאדם הראשון היה מהמרכבה עד שכא דוד המלך, ואם כן בעת ההיא היה יעקב רגל רביעי. (סגולת משה).

ד. האדם מוכנה לעינה

4. האדם מוכנה לעינה

ובדרך רמז כל הפרשה תרמוז ענין האדם, וכמו שהתחילו לומר בה רכותינו ז"ל (והו ח"א קמו). ויצא יעקב היא הנפש בצאתה מעולם העליון, ונקרא יעקב על שם יצה"ר הכרוך בעקביו. ואומר מבאר שבע, מקום שממנו יצאו הנשמות יקרא באר מים חיים, ושבע ירמוז אל שבועת ה' אשר תשבע הנפש בצאתה שלא תעבור על דבר תורה (נדה ל:). ואומר וילך חרנה, על דרך אומרם ז"ל (סנהדרין צא:) כי יצה"ר יכנס באדם בצאתו מרחם אמו דכתיב (לעיל ד ז) לפתח וגו'. ואומר ויפגע במקום, כי צריך האדם להתפלל לה' שהוא מקומו של עולם (ב"ר סח ט) שלא יעזבנו¹⁵ בידו. ואומר וילך שם כי בא השמש, שצריך להתנהג כן עד לכתו מעולם הזה כשיעירב שמשו, והוא אומרם ז"ל (אבות פ"ב מ"ה) אל תאמין בעצמך עד יום מותך:

ואומר ויקח מאבני המקום. על דרך אומרם ז"ל (ברכות ה.) ח"ל אמר ר' שמעון בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצה"ט וגו' ואם לאו יעסוק בתורה דכתיב (תהלים ד ה) אמרו בלבבכם, והוא אומר מאבני המקום פירוש בניינו של עולם שהם דברי תורה, גם יתיחס להם אבני המקום שבהם נסקל ונרגם יצה"ר וכחותיו, והוא אומרם ז"ל (סוטה כא.)¹⁰ תורה מצלת מיצה"ר בין בזמן שעוסק בה בין בזמן שאינו עוסק בה. ואומר וישם מראשותיו, יכוין על דרך מה³⁰ שאמר ר' שמעון בן לקיש אם לא נצחו יקרא קריאת שמע שעל המטה שנאמר על משכבכם, ואומר וישכב במקום ההוא, יכוין למה שסיים רשב"ל לא נצחו ויזכרו לו יום המיתה, והוא אומר וישכב, שכיבה הידועה במקום הידוע דרך כל הארץ בית מועד לכל חי, ואחר כל התנאים הללו מובטח הוא שינצח היצה"ר:

5

ואומר ובוזעך. שכל זמן שהיה בית המקדש קיים היתה ברכת ע' אומות וקיומם באמצעות ישראל שהיו מקריבין ע' פרים כחג (סוכה נה:), ובגלות ג"כ קיום האומות וסמיכתם היא ישראל דכתיב (שה"ש א ו) שמוני נוטרה את הכרמים וגו':

ומעתה מבשרו הכתוב שיהיה ראוי לענף

מענפי הנבואה שיגלה ה' אליו בחלום ידבר בו, וצא ולמד חלומותיו של ר' אלעזר בן ערך המוכאים בספר הזוהר (ח"א קלט:).⁵ והסולם הוא סוד נפש אדם, ולהיות שבצאת נפש מאדם בשוכבו לא תעקור בהחלט מגופו של אדם אלא חלק ממנה כגוף, והוא אומר מוצב ארצה וחלק מגיע השמימה, והעד על זה כשיהיה האדם ישן¹⁰ יקיץ על ידי התנועעות הגוף הישן, ואם נפש אדם נפרדה והלכה לה לא תרגיש בהתנועעות הגוף, אלא ודאי כי מוצבת ארצה וראשה מגיע השמימה פירוש שאין מפסיק בינה ובין השמים, כיון שיצה"ר באדם אין, תגיע הנשמה לשמים:

ואומר מלאכי אלהים עולים וגו'.

ירמוז אל בחינת מעשים טובים אשר ישתדל אדם בעולם הזה ויעלה באמצעותם אורות עליונים בשורש נשמתו,²⁰ והם נקראים בדבריהם ז"ל (והו ח"א יח.) מיין נוקבין להם יקרא מלאכי אלהים, וכן הוא כמשנת חסידים (אבות פ"ד מ"ג) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, ובעלותו אלו ירדו מיין דכורין, כי בהתעוררות התחתונים יתעוררו מים העליונים להשפיע אורות נוראים בסוד נשמתו והוא אומר ויורדים בו. ואומר והנה ה' נצב, פירוש שממדרגה זו יעלה לנבואה עצמה ולא בחלום ידבר בו אלא תגלה עליו השכינה,³⁰ ולזה תמצא שאמר ז"ל על ישראל שלא הושלל אחד מהם מהנבואה וכולן מוכשרים לדבר זה:

פנין ב"ה

8. ויבא אל ארץ ויבא אל ארץ ויבא אל ארץ
טז. וייקץ וגו' אכן וגו' ואנכי וגו'.
צריך לדעת כוונת אומרו אכן שנראה
כי נתגלה לו הנעלם. עוד מה תמיהה זו
ואנכי לא ידעתי שנראה שצריך הוא לדעת
כל נסתר: 5

ויתבאר על דרך אומרים ז"ל (כ"ר סח י) כי
בא השמש (זרחה) [שקעה] לו
שלא בעונתה לשכב שם בבית מלון
המאוס, ויעקב לא הרגיש טעם הערב
10 שמש שלא בזמנו, לזה כשבא החלום כרוכב
ענין אז הוכר לו הנסתר טעם הערב שמש,
והוא אומר אכן יש ה' וגו', ולזה העריב
השמש לצורך שכיבה במקום הזה. ואומר
יש ה' פירוש שם הוא מקום שבו ה' מצוי
15 תמיד יותר מכל המקומות, ואשר לזה רצה
ה' לדבר אתו שם מידי עוברו שמה, ואמר
ואנכי לא ידעתי, קודם טעם הדבר, כי אם
היה יודע היה מכין עצמו לנבואה כי
הנבואה צריכה הכנה כידוע, ואפשר אם
20 היה מכין עצמו היה מתבאר בהקצין ולא
בחלום ידבר בו (במדבר יב ז), ולזה מתאונן
על מה שלא השכיל על דבר. ורש"י ז"ל
פירש ואם ידעתי לא ישנתי במקום קדוש
ע"כ. ואם לזה לבד נתכוין נאמר אליו ואם
25 לא ישנת לא היית חולם חלום נבואי בכל
ההכחות, ובהכרח להשלים הכוונה במה
שפירשתי:

9. והיה ה' לי לאלהים. ועד עתה אינו
לאלהים ח"ו. ורש"י ז"ל פירש שלא
ימצא פסול בזרעי (ספרי ואתחנן וד). ואין אני
יודע היכן רמוז דבר זה באומרו והיה וגו'.
5 ועוד הבטחה זו תמיד היא תלויה ועומדת
ואימתי יהיה קץ הגבול לעשות האבן
מצבה:

והנכון הוא שנתכוין לומר שיתחד אלי
שם ה' לאלהים כדרך שנתחדר על
10 אבותיו אלהי אברהם אלהי יצחק גם יאמר
עליו אלהי יעקב, והוא אומר לי לאלהים
פירוש לי ביחוד, ודבר גדול דיבר יעקב
בזה, ותמצא שכן היה דכתיב (להלן לג כ)
ויקרא לו אל אלהי ישראל ואחרי כן שלם
15 נדרו אשר נדר לעשות אבן הזאת וגו':

כב. והאבן הזאת וגו'. יראה כי היא זו
אבן השתיה (יומא נד:). שהזמינו
למקדש (וזהר ח"א עב.), ומצינו לו שהזמין
עצי שטים למשכן במדבר (תנחומא תרומה ט).
20 ואולי שיכוין ה' באומרו ועשו לי מקדש
(שמות כה ח) לשון מזומן פירוש מה שכבר
החמן כי המשכן וגם בית המקדש בשניהם
הזמינם יעקב, ושכנתי בתוכם (שם) חזר אל
שני הכנות אלו:

10. ויאמר הן עוד וגו'. טעמו אשר נעשה
שופט להם, הוא לצד צער בעלי חיים
דבר תורה (כ"מ לכ) וחש על הצאן. ועוד
רצה לדעת אם טעם עכבתם היא לצד שאין
5 זמן להשקות הצאן ולרעות, כי העיר רחוקה
היא והצאן כיתות הנה, ודבר זה נוגע לו
לדעת דרך בא בו, ומתשובתם ידע שלא
לסיבת ריחוק העיר הם עושים:

11. ותצא לאה וגו'. טעם עשותה ככה
ולא מן המוסר, לפי מה שפירשתי
בתיבת לכן שאמרה רחל שהיא על כן
חששה לאה שתחזור בה רחל, לזה קדמו
5 ויצתה. ולפי מה שפירשתי לכן שבועה, לצו
שלא דקדקה רחל לומר הלילה הזוא
חששה שתדחה אותה ללילה אחרת והרי זו
זריזה ונשכרת:

12. יש לתת טעם ללאה כי מדת חסידות
עשתה, שלא הניחה עד שיכנס אותו
צדיק לאהל רחל ותוציאנו משם, כי יש כזה
הקפדה וצער גדול לרחל וקנאה גדולה, לזה
קדמה קודם שיכנס אצלה, ואין זה אלא
מדה טובה וחסידה וכל מגמתה של אותה
15 צדקת להעמיד נטעי נעמן, וה' עד דבר כי
נתן שכרה דכתיב וישמע וגו'. ועיין בסמוך
מה שפירשתי בפסוק זה:

ג' ואלה פניו 8

ג' ואלה פניו 8

13. הפנייה ג' אצל

14. ופשוט הכתוב הוא להיות כי שלח ה'
מלאכים, בדמות אנשים להדמות
לפני עשו כאשר הוכיח סוף המעשה, לזה
הקדים להודיע המעשה שממנו הרגיש יעקב
5 היותם מלאכים, ואמר שלא בא המחנה
כדרך האנשים שקודם יהיו נראים הלוך
וקרב עד שיגיעו אצל הבאים אצלו אלא
תיכף ומיד צמחו לפניו, והוא אומר
"ויפגעו בו" פירוש ראה ראשונה היחה
10 הפגיעה בו אצלו, "ויאמר יעקב כאשר
ראם" בדרך זה "מחנה אלהים" אין אלה
אנשים אלא "מלאכים", ויקרא שם המקום
מחנים" פירוש ב' מחנות אחד של אנשי
שהיו עמו לערוך מלחמה, והב' של מלאכים
בדמות אנשים, כי באו לעזרת ה' לידירו
"יעקב בחיר ה'":

13. לב. ב"ג. ויפגעו בו מלאכי וגו'. צריך
לדעת כוונת אומרו ויפגעו בו.
גם אומר ויאמר יעקב וגו' מה חידוש
מודיע הכתוב שאמר יעקב כן. גם יעקב מה
חידש בדבריו. גם אין ידוע כוונת אומרו
מחנים. ורז"ל דרשו (תנחומא וישלח ג')
יעויין שם דכריהם שהוא דרש:

ג' ואלה פניו 8

15. נה. וזה לשון התנחומא שם, מהו מחנים. שתי מחנות, שכשעה שהלך יעקב לארם נהרים היו מלאכי ארץ
ישראל משמרין אותו ומלווין אותו, כיון שהגיעו לחוץ לארץ נסתלקו וירדו אחרים וכו', כשהרגישו מלאכי
ארץ ישראל שיעקב בא יצאו לקראתו וכו'.

ג' ואלה פניו 8